

Rozdział I. Kryminalistyka i jej rola w ujawnianiu i zabezpieczaniu dowodów

§ 1. Pojęcie kryminalistyki

Najstarsza znana definicja kryminalistyki sformułowana została przez *Hansa Grossa*. Według niego stanowi ona element wiedzy przyrodniczej w prawie karnym: to, co ona wie, czego dowodzi i co chce wykryć, czego uczy i co przedstawia opiera się na ścisłych podstawach obserwacji. Przedmioty jej badań – to realia prawa karnego w najszerszym tego słowa znaczeniu. „Realia prawa karnego” definiował jako występowanie człowieka w sprawach karnych w różnych rolach: przestępca, świadka, biegłego, sędziego śledczego, a także popełnianie przestępstw (przyczyny, przebieg i skutki). Słowo kryminalistyka definiował mianem „(...) wkraczania zgodnie ze swoją naturą tam, gdzie prawo karne niczego więcej nie może nauczyć. (...) Prawo karne materialne określa przestępstwa i wymierzane za nie kary, prawo karne procesowe – reguły, według których należy postępować przy ściganiu przestępstw; z kolei na pytanie, jak zostają popełnione przestępstwa, jak bada się i ustala, że przestępstwo popełniono, jakimi motywami kierował się sprawca oraz jakie cele chciał osiągnąć, nie potrafi odpowiedzieć ani prawo karne materialne, ani przepisy procedury karnej (...)”¹.

Włodzimierz Gutekunst pojęcie kryminalistyki sprowadzał do teorii dochodzenia przestępstw, wyrosłej z uogólnień praktyki kryminalistycznej oraz osiągnięć nauk przyrodniczych i technicznych². Odmiennie *Brunon Hołyst* twierdząc, że jest to nauka o metodach ustalania faktu przestępstwa, sposobu jego popełnienia, wykrywaniu sprawców i zapobieganiu przestępstwom oraz innym ujemnym zjawiskom społecznym³. Według *Tadeusza Hanauska* jest to na-

¹ Por. m.in. *H. Gross*, *Kriminalistische Institute*, AfK 1898, t. I, s. 108; *W. Gutekunst*, *Kryminalistyka, zarys systematycznego wykładu*, Warszawa 1965, s. 4; *W. Gutekunst*, *Kryminalistyka*, s. 5; *H. Gross*, *Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik*, t. I, b.m.w. 1922.

² Por. *W. Gutekunst*, *Kryminalistyka*, s. 7.

³ Por. *B. Hołyst*, *Kryminalistyka*, Warszawa 2018, s. 31–48.

uka o taktycznych zasadach i sposobach oraz o technicznych metodach i środkach rozpoznawania i wykrywania prawnie określonych, ujemnych zjawisk społecznych, a w szczególności przestępstw i ich sprawców oraz udowodnianiu istnienia lub braku związku pomiędzy osobami i zdarzeniami, a także zapobieganiu przestępstwom i innym niekorzystnym, lecz prawnie relewantnym zjawiskom. Zajmuje się też strategią przewidywania i przyszłego rozpoznawania oraz zwalczania tych zjawisk, zwłaszcza poprzez zapobieganie ich powstawaniu i rozwojowi⁴.

Jan Widacki uznawał, że ściśle zakreślenie granic tej dyscypliny nie wydaje się ani możliwe, ani też konieczne. Twierdzi że kryminalistyka jest nauką empiryczną, z uwagi zaś na swój cel – nauką stosowaną i można przyjąć, że w sensie ogólnym obejmuje wszystkie dyscypliny wykorzystywane do szeroko rozumianego śledztwa (dochodzenia)⁵.

Z kolei *Jan Sehn* interpretował kryminalistykę, jako wiedzę o celowych środkach i sposobach technicznych ich celowego wykorzystywania w postępowaniu dowodowym dla ustalenia prawdy obiektywnej, zwłaszcza na odcinku walki z przestępczością⁶.

Brak jednoznacznych kryteriów uznania kryminalistyki jako nauki oraz nie mniej precyzyjnego określenia jej zakresu wynika z faktu, że odmawia się jej samodzielności, negując istnienie własnych metod działań i twierdząc, iż zajmuje się jedynie adaptacją osiągnięć różnych nauk, w szczególności fizycznych i przyrodniczych, dla potrzeb procesu karnego. Celem kryminalistyki jest bezspornie poznanie metod przestępnych, a w konsekwencji wypracowanie metod śledczych i profilaktycznych.

W mojej ocenie kryminalistyka powinna być definiowana jako nauka o taktycznych zasadach i sposobach oraz o technicznych metodach i środkach rozpoznawania i wykrywania prawnie określonych ujemnych zjawisk społecznych, a w szczególności zdarzeń przestępnych i ich sprawców oraz udowodnianie istnienia lub braku związku pomiędzy tymi sprawcami a zdarzeniami. Przy czym należy podzielić ją na:

- 1) ogólną, ukierunkowaną na cel stosowanie ogólnych (generalnych) zasad, które można dopasować do każdego przestępstwa oraz
- 2) szczególną sprowadzającą się do konkretnych rodzajów przestępstw np. przy kradzieży z włamaniem można mówić o taktyce (*modus*

⁴ Por. *T. Hanausek*, Kryminalistyka. Zarys wykładu, Kraków 1996, s. 14.

⁵ *J. Widacki* (red.), Kryminalistyka, Warszawa 1999, s. 4.

⁶ *Z. Czczot, T. Tomaszewski*, Kryminalistyka ogólna, Toruń 1996, s. 15.

operandi) oraz technice (np. sposób sforsowania drzwi przez włamywacza).

§ 2. Funkcje kryminalistyki

Funkcje kryminalistyki należy interpretować jako określone zadanie o charakterze jednostajnym, realizowane przy pomocy środków taktyki kryminalistycznej, o ważnym znaczeniu w systemie działań ukierunkowanych na zwalczanie oraz powzięcie wiedzy o przestępstwie. Są to funkcje: rozpoznawcza, wykrywcza, dowodowa, i zapobiegawcza.

Funkcja rozpoznawcza wpływa na sprawność pozostałych układów systemu działania. Obejmuje ogół działań służących organizacji stałego dopływu informacji do organów ścigania o przestępstwach i ich sprawcach. Informacje te podlegają selektywnemu opracowywaniu do dalszego aktualnego lub potencjalnego wykorzystania w działaniach wykrywczych, dowodowych lub zapobiegawczych. Efekt tych działań, zrelacjonowany do ich przedmiotu w określonym układzie czasowo-przestrzennym jest swoistym rozpoznaniem⁷. Funkcję tę ukierunkowuje się na takie płaszczyzny i rodzaje rozpoznań jak:

- 1) środowiska przestępcze;
- 2) środowiska kryminogenne;
- 3) przestępcze działania;
- 4) struktury i rozmiary zjawisk przestępczych i kryminogennych;
- 5) tendencje i zależności występujące pomiędzy zjawiskami;
- 6) czynniki kryminogenne;
- 7) fakty mające związek z przestępstwem.

Działalność rozpoznawcza (w odniesieniu do określonego obiektu) zapoczątkowują:

- 1) przyjęte plany działalności rozpoznawcze dotyczących poszczególnych typów zagrożeń;
- 2) informacje własne organów ścigania;
- 3) rozmaite doniesienia obywateli;
- 4) wyniki badań naukowych;
- 5) zawiadomienia osób fizycznych lub prawnych;

⁷ Por. T. Hanausek, *Zarys kryminalistycznej teorii wykrywania*, Warszawa, t. I – 1978, t. II – 1987, s. 24.

- 6) uboczne wyniki postępowań karnych niezwiązane z przedmiotowym postępowaniem;
- 7) przewidywania oparte na doświadczeniu, wiedzy i intuicji organów ścigania;
- 8) przypadkowe wydarzenia.

W skład funkcji rozpoznawczej wchodzi:

- 1) rozpoznanie terenowe, czyli pozyskanie maksymalnej ilości wiedzy o terenie działania. Rozpoznanie to nastawione jest na uzyskanie pełnej (kompleksowej) wiedzy o terenie aktualnego bądź przyszłego działania, a przedmiotem działania może być zarówno topografia terenu, zabudowa, lokalizacja mieszkań, wejścia (bramy), czy też konsultacje z mieszkańcami;
- 2) rozpoznanie środowiskowe, zmierza do zbadania składu i struktury danego środowiska, wzajemnych powiązań i zależności ich członków. Jest to ogólna, dokładna wiedza o danym środowisku (struktura, skład). W ramach tego rozpoznania można mówić o bezpośrednim wniknięciu w dane środowisko, a także rozpytaniu osób funkcjonujących w dany środowisku (kontakcie z nimi);
- 3) rozpoznanie problemowe ma na celu możliwie pełną orientację w zakresie problemu objętego zainteresowaniem, poznanie problemu (np. narkomanii, prostytucji) przez specjalistyczną literaturę, konsultacje, uzyskanie dużej orientacji w zakresie danego problemu;
- 4) rozpoznanie osobowe nakierowane na konkretną osobę. Podstawową zasadą będzie tu element dyskrecji, a realizowana zostanie na podstawie istniejących dokumentów m.in. karty karnej, materiałów z prowadzonych spraw, wywiadów, obserwacji i innych czynności operacyjno-rozpoznawczych. Jest to rozpoznanie osoby, która znalazła się w orbicie prawnie uzasadnionego zainteresowania organów ścigania. Funkcja rozpoznawcza ma na celu opracowanie takich metod i środków, które pozwolą na uzyskanie możliwie dużej ilości informacji o miejscu, przedmiocie, przeciwniku, taktyce przyszłych i aktualnych działaniach kryminalistycznych.

Wynikiem działalności rozpoznawczej może być wykluczenie bądź uwiarygodnienie zaistnienia danego zjawiska lub jego związku z przestępstwem. Rozpoznawanie polega na sprawdzaniu wiarygodności napływających informacji do organów ścigania oraz ustalanie prawdopodobieństwa zaistnienia danego czynu o charakterze przestępnym lub związku z tym czynem konkretnej osoby.

Na tej kanwie można mówić o elementach czynnych oraz biernych odnośnie do pozyskiwania informacji. Elementy czynne to:

- 1) podmioty kierownicze;
- 2) podmioty prowadzące rozpoznanie;
- 3) osobowe źródła informacji;
- 4) konsultanci;
- 5) anonimowi informatorzy.

Elementy bierne to wszelkiego rodzaju zbiory informacyjne i narzędzia rozpoznawcze oraz:

- 1) wypracowane przez taktykę kryminalistyczną: metody, schematy, zasady i środki prowadzenia działań rozpoznawczych;
- 2) regulacje prawne odnoszące się do działań taktyki kryminalistycznej;
- 3) zbiory registratorów informacyjno-rozpoznawczych;
- 4) zbiory archiwalne Policji w tym także nieistniejących już instytucji (m.in. milicji, czy Urzędu Ochrony Państwa), prokuratur, sądów i innych jednostek;
- 5) wyniki badań naukowych, zwłaszcza z zakresu nauk penalnych;
- 6) akta poszczególnych spraw karnych, aktualnych oraz archiwalnych;
- 7) rejestr skazanych itp.

Sam proces rozpoznawczy można podzielić na trzy etapy:

- 1) zbierania informacji. Jest to najtrudniejszy etap, bowiem popełnione wtedy błędy, tak w sferze operacyjnej, jak i pozaoperacyjnej, nierzadko mogą okazać się nieodwracalne;
- 2) przetwarzania informacji, który można oprzeć na:
 - a) analizie i krytycznej ocenie poczynionych ustaleń oraz wyciągnięciu ogólnych wniosków wynikających z ich analizy logiczno-semantycznej,
 - b) zebraniu dostępnych, możliwie obszernych danych z doświadczeń praktycznych organów ścigania i nauki kryminalistyki odnośnie do zagadnienia znajdującego się w zasięgu zainteresowania.
 - c) konfrontowaniu informacji z danymi zgromadzonymi w zbiorach informacyjno-rozpoznawczych, wnioskami i opiniami wynikającymi z badań naukowych i ustaleń praktycznych,
 - d) próbie systematyzacji poczynionych w danym względzie ustaleń,
 - e) ocenie wiarygodności dokonanego rozpoznania, tj. uzyskanych w danym zakresie wiadomości;
- 3) wykorzystania informacji, wiążącego się z funkcją wykrywczą, w zakresie której informacje są wzbogacane i skonkretyzowane.

Funkcja wykrywcza ukierunkowana jest na bezpośrednie wykrycie przestępstwa i następnie ustalenie jego sprawcy. Jest ściśle związana z jednym z podstawowych celów kryminalistyki, czyli wykryciem zdarzenia, osoby lub osób, rzeczy lub mechanizmu powstania określonych zjawisk albo ich zmian⁸. Należy ją wiązać z funkcją rozpoznawczą i w modelu wykrywczym następuje po niej, bazując na uzyskanych w działaniach rozpoznawczych informacji o przestępstwie i jego sprawcy. Poszczególne etapy ukierunkowuje się na pogłębianie i uszczegółowienie wiedzy o przestępstwie i jego sprawcy. Pamiętać należy o zasadzie że to co się zdarza zwykle nie zdarza się zawsze, zatem nie można popadać w bezmyślną rutynę.

Kryminalistyczny proces wykrywczy należy interpretować jako ogół działań (poszukiwanie, ujawnianie, stwierdzanie) organów ścigania karnego nastawionych na ujawnienie zdarzenia określonego na danym etapie postępowania jako przestępstwo oraz uzyskanie informacji pozwalających na postawienie hipotezy dotyczącej osoby pozostającej w prawnie relewantnej relacji przyczynowej z tym zdarzeniem, a następnie na ustalenie danych odnoszących się do tej osoby (zwłaszcza do miejsca pobytu, ewentualne poszukiwania) i w rezultacie tego jej zabezpieczenie oraz zebranie wstępnych materiałów uprawdopodobniających hipotezę sprawstwa tej osoby w stopniu uzasadniającym rozpoczęcie udowadniania⁹. Środki i metody stosowane przez organy ścigania w procesie wykrywczym można podzielić na:

- 1) jawne (np. jawny wywiad, rozpytywanie osób, rozmaite kontrole, użycie psa tropiącego);
- 2) utajnione (poufny wywiad, obserwacja, agenci i informatorzy, zasadzka, kontrola korespondencji i stosowanie środków technicznych, niejawnym zakup kontrolowany, niejawne nadzorowanie przemieszczania).

Nie można pominąć kwestii podstępu, który w kryminalistycznych działaniach wykrywczych: stosuje się w celu:

- 1) wykrycia przestępstwa;
- 2) wykrycia sprawcy przestępstwa i zatrzymania go;
- 3) odzyskania mienia pochodzącego z przestępstwa;
- 4) ustalenia rzeczy i faktów mających związek z przestępstwem;
- 5) uniemożliwienia dokonania przestępstwa.

⁸ Por. T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, s. 24.

⁹ T. Hanausek, Zarys kryminalistycznej, s. 45.

Należy mieć na względzie, że:

- 1) jego stosowanie nie może być realizowane w sposób sprzeczny z prawem, czyli np. przy użyciu groźby lub też innej formy przymusu, albo w sytuacjach, w których prawo wyraźnie wyłącza jego stosowanie;
- 2) niedopuszczalne jest wprowadzanie podejrzanego w błąd, co do jego sytuacji procesowej albo przysługujących mu uprawnień procesowych;
- 3) nie wolno uczestnikowi procesu, dawać obietnic, których spełnienie nie jest zależne od danego organu, ani tych, których spełnienie jest możliwe, lecz organ śledczy i tak nie zamierza się z nich wywiązać;
- 4) nie wolno wprowadzać w błąd podejrzanego co do jego stanu zdrowia lub sytuacji osobistej (np. nie wolno oznajmiać, iż podejrzany jest śmiertelnie chory, czy zdradzany przez żonę).

W działaniach wykrywczych należy stosować kryminalistyczną regułę tzw. „7 złotych pytań”. Udzielenie odpowiedzi na tak postawione pytania pozwoli rozwiązać problem wykrycia sprawcy, a także określi jakich należy dokonać ustaleń w konkretnej sprawie. Te pytania to:

- 1) *co?* – pozwala na określenie co się właściwie wydarzyło;
- 2) *kto?* – pozwala na ustalenie kto właściwie jest sprawcą, a kto ofiarą;
- 3) *gdzie?* – pozwala na określenie miejsca zdarzenia, skutku, ukrycia, przygotowania do popełnienia przestępstwa;
- 4) *kiedy?* – ustala czasookres nastąpienia zdarzenia;
- 5) *dlaczego?* – pozwala na określenie motywu i pobudek działania sprawcy;
- 6) *w jaki sposób?* – pozwala na ustalenie *modus operandi* sprawcy;
- 7) *za pomocą czego?* – pozwala na określenie narzędzia działania sprawcy.

Reguła ta wskazuje kierunek ustaleń wykrywczych, które ukierunkowują dalsze ustalenia, co właściwie w danej sprawie się wydarzyło. Pytania wykrywcze sprowadzają się do udzielenia odpowiedzi na następującym zakresie:

- 1) *kto wiedział lub mógł wiedzieć o zdarzeniu?* (próba ustalenia świadków, czy współsprawców);
- 2) *kto chciał lub mógł chcieć by dokonano przestępstwa?* (ustalenie motywu, pobudek, czyli stwierdzenie, kto mógłby osiągnąć korzyść z przestępstwa komu by się opłacało popełnić przestępstwo);
- 3) *kto uzyskał lub mógł uzyskać korzyść ze zdarzenia?* (należy pamiętać, że korzyść jest nie zawsze materialna, może ona być także bezpośrednia);
- 4) *kto obiektywnie był lub mógł być na miejscu zdarzenia?* (ukierunkowane na ustalenie alibi);
- 5) *jaką osobowość miał lub mógł mieć sprawca czynu?*

Realizacja funkcji dowodowej w kryminalistyce polega na rozpoznawaniu i wykrywaniu, a następnie urzeczywistnieniu czynności dowodowych. Czynności te podejmowane są w ramach postępowania karnego, na podstawie przepisów procedury karnej oraz według zasad wypracowanych przez taktykę kryminalistyczną. Funkcja ta analizowana jest w trzech płaszczyznach:

- 1) poszukiwania środków dowodowych w postępowaniu karnym, które pozwolą na udokumentowanie przebiegu zdarzenia i ustalenie jego sprawcy, a w następnej kolejności udowodnienie winy. Może to przebiegać w różnych kierunkach, np. mogą być ustalone osoby, które były świadkami zdarzenia, narzędzia przy pomocy których dokonano czynu, rzeczy pochodzące z przestępstwa, miejsce, w którym dokonano czynu itp.;
- 2) ułatwienia wykonania czynności procesowych, np. uzyskiwania informacji o osobach mających związek ze zdarzeniem, czy to jako sprawcy, czy świadkowie. Najczęściej będą występowały informacje operacyjne, które z ich istoty nie mogą być wprost wykorzystane w procesie dowodowym;
- 3) realizacji czynności dowodowych, w której występują wypracowane przez taktykę kryminalistyczną zasady sprawnego i rzetelnego wykonania tych czynności, np. badanie miejsca zdarzenia, przesłuchanie świadków, przesłuchanie oskarżonych (podejrzanych), przeszukanie pomieszczeń i innych miejsc oraz osób. W tym ujęciu funkcja ta polega na zgromadzeniu materiału dowodowego, który pozwoli na uzasadnienie twierdzeń dotyczących popełnienia określonego przestępstwa, sposobu i okoliczności, w jakich przestępstwo popełniono, a także dotyczących osobowości i innych danych odnoszących się do sprawcy lub sprawców przestępstwa¹⁰.

Funkcja zapobiegawcza to szereg zadań i środków przeciwdziałania zjawisku przestępczości. Łatwiej jest przeciwdziałać powstaniu danego przestępstwa niż następnie poszukiwać sprawcy czynu, czy też likwidować jego skutki. Przebiega ona w trzech podstawowych kierunkach:

- 1) związanym z czynnikiem zagrażającym – np. osoba nie pracuje, była karama, nadużywa alkoholu, należy do grup przestępczych, realnie występuje zagrożenie wejścia na drogę przestępstwa. Celem jest sprawdzenie *czy osoba przygotowuje się do popełnienia przestępstwa?*, ale jeszcze brak jest dowodów, dlatego prowadzi się czynności operacyjne, aby ją wykryć.

¹⁰ Szerzej zob. T. Hanausek, Kryminalistyka, s. 50.

Wykonywana jest ona za pomocą: rozmowy ostrzegawczej (przy niekaralnym przygotowaniu) intensywna obserwacja, by zatrzymać osobę na gorącym uczynku, dotyczy czynników i okoliczności stwarzających możliwość zaistnienia czynu bezprawnego;

- 2) związanym z czynnikiem zagrożonym – którym jest zespół okoliczności narażających daną osobę lub obiekt na działania przestępcze. Osobami narażonymi (ofiarami) są z reguły osoby starsze i samotne, zatem w sposób dorozumiany bezbronne, które padają ofiarami zamachów na ulicach lub w swoich mieszkaniach. Osobami, które mogą stać się łatwymi ofiarami przestępstwa (i wielokrotnie takimi są), będą te, które obnoszą się ze swoim bogactwem, chodzą obwieszane złotem, jeżdżą drogimi samochodami, a dodatkowo chętnie opowiadają o tym, w jakim luksusie żyją, co wcześniej, czy później musi zwrócić uwagę sprawcy czyhającego na łatwy łup;
- 3) związanym z okolicznościami kształtującymi zagrożenie – może to być szereg faktów, zjawisk i zdarzeń mogących przyczynić się do powstania przestępstw, np. alkohol, masowe imprezy sportowe, podziemne i nieoświetlone przejścia w pobliżu dużych obiektów handlowych, banków, brak monitoringu itp.¹¹

Funkcja zapobiegawcza to szeroko pojmowana profilaktyka, którą można realizować bezpośrednio (m.in. przez ochronę jednostki) lub pośrednio (np. sygnalizowanie odpowiednim władzom istniejącego zagrożenia).

§ 3. Działy kryminalistyki

W kryminalistyce wyodrębnia się następujące działy:

- 1) taktykę kryminalistyczną;
- 2) technikę kryminalistyczną;
- 3) strategię kryminalistyczną;
- 4) metodykę kryminalistyczną;
- 5) teorię kryminalistyki.

¹¹ W wielu miastach USA utworzono organizacje samoobrony społecznej przed włamaniami – np. *Operation Identification Crime Tape* czy *Project Theft Guard*. W USA, w Anglii i w innych krajach powstało szereg „drużyn domowych” lub „blokowych” do strzeżenia bezpieczeństwa na ulicach i w okolicach własnych domów.

Taktyka kryminalistyczna to celowe, efektywne, skuteczne i zgodne z prawem zachowania i działania zmierzające do osiągnięcia celów określonych zadaniami i funkcjami kryminalistyki.

Technika kryminalistyczna zajmuje się dowodami rzeczowymi w postępowaniu karnym. Dowody te prawidłowo wykrywane i wykorzystywane przez współczesną technikę kryminalistyczną pełnią znaczącą (pierwszoplanową) rolę w procesach dowodowych i bardzo często, to właśnie one przesądzają o udowodnieniu winy sprawcy. Rola techniki kryminalistycznej nie jest tak duża jak taktyki w sferze bezpośredniego wykrywania sprawców przestępstw. Jej znaczenie jest nieocenione w sferze procesów dowodowych¹².

Taktyka i technika stanowią działy kryminalistyki wzajemnie się uzupełniające. Zastosowanie techniki kryminalistycznej w wielu przypadkach wymaga taktycznego, celowego spojrzenia na kierunek, zakres i sposób zastosowania niektórych badań. Z kolei taktyka kryminalistyczna bez techniki, a zwłaszcza najnowszych osiągnięć jest pozbawiona oczekiwanej skuteczności wykrywczej.

Strategia kryminalistyczna jako dział powstała gdy nastąpił wzrost przestępczości w skali kraju i świata. Dynamiczny rozwój groźnych zjawisk społecznych dla bezpieczeństwa państwa w tym poważnie zagrażających bezpieczeństwu obywateli i porządkowi publicznemu wymaga działań strategicznych w kierunku powstrzymania i neutralizacji, np. terroryzmu, handlu bronią, czy prania pieniędzy. Strategia kryminalistyczna w oparciu o własne badania i wyniki badań zaczerpnięte z innych dyscyplin np. kryminologii oraz analizę przestępczości w wielu krajach, ma za zadanie określić prognozę przebiegu zjawiska przestępczości w różnych okresach, nawet w dość odległej przyszłości oraz stara się opracować metody zapobiegające temu rozwojowi i organizację użycia odpowiedniego zespołu sił oraz środków zdolnych do zwalczania tej przyszłej, przewidywanej przestępczości¹³.

Metodyka kryminalistyczna konkretyzuje zasady i metody taktyki oraz techniki kryminalistycznej do warunków konkretnych kategorii przestępstw. Opracowuje metody wykrywcze użyteczne do wykonywania czynności dowodowych uwzględniając specyfikę poszczególnych kategorii działalności przestępczej lub typów przestępstw, takich jak: zabójstwa, podpalenia, wypadki drogowe, kradzieże z włamaniem itp. Oczywiście jest że innymi metodami wykrywa się sprawców zabójstw, innymi kradzieży, czy sprawców przestępstw

¹² T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, s. 11.

¹³ Tamże, s. 12.

komputerowych. Metodyka kryminalistyczna ma zadanie rozwinąć i adaptować zmieniający się obraz przestępczości¹⁴.

Teoria kryminalistyki zajmuje się badaniem możliwości wykorzystania w praktyce metod i środków kryminalistycznych. Zajmuje się też tworzeniem nowych metod i środków ukierunkowanych na zwalczanie przestępczości. Przy tym bada ich zgodność z prawem i etyką oraz wytycza kryminalistycie nowe kierunki rozwoju.

§ 4. Pojęcie, ramy, zakres i cel taktyki kryminalistycznej

Mając na uwadze kierunek oraz cel niniejszej monografii zagadnienia związane z taktyką kryminalistyczną stają się pierwszoplanowe. Należy zatem wyjaśnić jej cel, zakres oraz użyteczność dla postępowania dowodowego. Taktyka kryminalistyczna wywiera ogromny wpływ na kształtowanie efektywności ścigania karnego, a zatem całego procesu karnego. Etymologia słowa „taktyka” wywodzi się od greckiego wyrazu *taktike*, oznaczającego sposób, metodę postępowania, mające doprowadzić do osiągnięcia zamierzonego celu, względnie – działanie według obmyślanego planu. Taktyk to człowiek postępujący umiejętnie, celowo¹⁵.

Taktyka kryminalistyczna to „środek umożliwiający” zrealizowanie celów postępowania karnego (art. 2 § 1 KPK). Taktykę odnosić należy do postępowania przygotowawczego. Chodzi o taktyczne i metodyczne podejście do realizacji czynności kryminalistycznych, czyli: wykrywania¹⁶, oględzin śledczych, wersji i panowania śledztwa (dochodzenia), współpracy z biegłymi, przesłuchania oraz nadzoru prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym.

Wykrywanie to działania nastawione na ujawnianie przestępstwa oraz zebranie informacji pozwalających postawić hipotezę, kto może być sprawcą tego czynu. Prowadzący postępowanie funkcjonariusze znają 90 na każdych 100 zabójców, którzy nigdy nie stanęli przed sądem, co z kolei powoduje, że posia-

¹⁴ T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, s. 12.

¹⁵ Słownik wyrazów obcych, Warszawa 1979, s. 742.

¹⁶ Kodeks postępowania karnego w art. 297 rozróżnia przeciwstawne sobie dwa pojęcia. W pkt 2 stanowi o „wykryciu” i w razie potrzeby ujęciu sprawy, a w pkt 5 stanowi o zebraniu, zabezpieczeniu i utrwaleniu „dowodów”. „Wykrycie” zatem jest czymś innym niż „zebranie dowodów”.

dane wiadomości pozaprosesowe nie zawsze można przekształcić w dowody w rozumieniu kodeksu¹⁷.

Sposób i porządek (kolejność) realizacji poszczególnych faz wykrywania: fortel, zaskoczenie, poufność, umiejętność nawiązywania kontaktów, czy intuicja w zasadniczy sposób rzutują na postępy poznania wiedzy o zdarzeniu. Są to elementy i cechy działań wywodzące się z taktyki kryminalistycznej. Dlatego w udowodnieniu zasadnicze znaczenie przypada technice kryminalistycznej, tj. zabezpieczaniu, badaniu i wykorzystywaniu śladów oraz dowodów rzeczowych, a na etapie wykrywczym dominuje taktyka.

Taktyka kryminalistyczna ma na celu:

- 1) rozpoznawanie zagrożeń przestępstwami, w tym środowisk przestępczych oraz stosowanych metod i środków popełniania przestępstw;
- 2) rozpoznawanie metod działania sprawców poszczególnych typów przestępstw przy wykorzystaniu osiągnięć nauki i techniki oraz dostarcza informacji do podjęcia adekwatnych działań wykrywczych;
- 3) opracowanie metod, środków i organizacji działalności wykrywczej, tj. ujawnianie konkretnych czynów przestępnych i wykrywanie sprawców przestępstw;
- 4) opracowywanie metodyki realizacji czynności dowodowych przewidzianych przepisami prawa karnego procesowego.

¹⁷ Wykrywanie toruje drogę udowadnianiu. Znakomitą ilustracją tego twierdzenia może być sprawa dotycząca zabójstwa *Jana Gerharda*. Pierwszych, istotnych informacji dostarczyła prawidłowo zorganizowana obserwacja pogrzebu ofiary, w tym uczestnika *Zygmunta Garbackiego*. Jego nienaturalne, niezwykle zachowanie się w czasie tej uroczystości było nader charakterystyczne, co dało asumpt do dalszych działań w tym zakresie. Ponadto funkcjonuje przekonanie, że personalia sprawcy są w pierwszym tomie akt śledczych. Zatem musiałyby on znajdować się na kartach od 1 do 200. Akta spraw prokuratorskich składają się z akt głównych prokuratora oraz akt podręcznych. Akta podręczne zawierają kopie wszystkich postanowień, projekty zarządzeń i decyzji oraz pokwitowania odbioru akt podczas prac w dochodzeniu/śledztwie. Zniszczenie akt głównych nie powoduje zniszczenia całego kompletu dokumentów. Oczywiście przyjąć należy założenie, że dowody zostały zgromadzone zgodnie ze sztuką i nie pominięto zdrowego rozsądku i rozumowania. Na przykład w Poznaniu na swetrze *Cezarego Dębickiego* zabezpieczono w pierwszych godzinach dochodzenia w 1998 r. mikroplamkę. Od tamtego czasu nastąpił spory postęp w genetyce, powołano nowych biegłych z zaawansowanymi metodami. Mikroślad był dobrze zabezpieczony i przechowywany, a także nadawał się do dalszych badań. Po kilkunastu dniach potwierdzono, że jest to żeńskie DNA, a na podstawie badań potwierdzono, że mikroślad na swetrze Dębickiego należy do Lilki Pres, podobnie jak włosy znalezione na swetrze, jednak było to dopiero w 2009 r. (sic!).